

Araştırma Makalesi

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK-TURANCILIK DAVASI

Gökberk YÜCEL*

Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI**

ÖZ: 3 Mayıs 1944'te vuku bulan "İrkçılık-Turancılık" davası olarak anılan hadise Türk milliyetçiliği fikir tarihinde bir yol ayrımını ifade etmektedir. Bu yol ayrımı, tarihi, coğrafi ve milliyet tanımına ilişkin farklı bakış açıları münasebetiyle Türk milliyetçiliğindeki Kemalist (Resmi milliyetçilik) fay hattının kırılması olarak telakki edilebilir. Bunun yanında, İkinci Cihan Harbi'ne bağlı olarak oluşan uluslararası siyasal konjonktürün Türkiye'deki izdüşümü de Türk milliyetçiliğinde yol ayrımının bir diğer faktörü olarak görülebilir. Erken Cumhuriyet döneminde devlet eliyle şekillenen ve uygulamaya koyulan resmi milliyetçiliğe, özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı sonrasında daha yoğun ve somut itirazlar geliştirilmiştir. Bu itirazların tecessüm ettiği mecra ise, Türk milliyetçiliğine resmi ideolojiden farklı bir yorum getirme gayreti içerisinde olan Türkçü-Turancı aydınlardır. Türkçü-Turancı aydınlık, özellikle İrkçılık ve Turancılık davası olarak anılan süreç sonrasında iktidarın karşısında konumlanmış ve iktidara sert eleştiriler getirmiştir. Bu çalışmada, birbiriyle eklektik iki ana sorunsal, 3 Mayıs 1944 İrkçılık-Turancılık davası merkeze alınarak incelenecektir. Bunlardan birincisi, Kemalist milliyetçiliğe kavramsal, teorik

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gokberkyucel86@hotmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0292-1722>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, yusuf.bolukbasi@bilecik.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4723-5977>.

ve fiili itirazlar geliştiren gayri resmi Türk milliyetçiliğinin ideolojik koordinatlarıdır. İkincisi ise, dönemin siyasi iktidarının milliyetçiliğe ilişkin konumu doğrultusunda Türkiye’de aydın kesimin aldığı pozisyonudur. Bu bağlamda çalışmada, Türk milliyetçiliğinin, tarihsel, toplumsal ve siyasal değişimini, aktörleriyle birlikte anlamak adına “Tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemi” metot olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, dönemin aktörlerinin 3 Mayıs 1944 Irkçılık ve Turancılık davasına ilişkin söylemleri analiz edilerek, Türk milliyetçiliğindeki farklılaşma ve ayrışma süreci sap-tanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Turancılık, Aydın Sınıfı

DIVISION OF TURKISH NATIONALISM: THE CASE OF RACISM AND PANTURANISM 3 MAY 1944

ABSTRACT: The incident, which took place on 3 May 1944 and was referred to as the case of “Racism – Turanism”, represents a crossroads in the history of Turkish nationalism. This distinction can be considered as a break of the Kemalist (Formal Nationalism) fault line in Turkish nationalism on the basis of different perspectives on the definition of historical, geographical and nationality. In addition, the projection of Turkey in the Second World War, the international political conjuncture formed depending on other factors can also be seen as a crossroads of nationalism in Turkey. In the early republican period, more intense and concrete objections were developed to the official nationalism shaped by the state and put into practice, especially after the death of Mustafa Kemal Atatürk. Those who make these objections are Turkist-Turanist intellectuals who try to bring a different interpretation to Turkish nationalism from the official ideology. The Turkist-Turanist intellectuals, especially after the process known as Racism and Turanism, were positioned against the power and brought harsh criticism to the power. In this study, the two main eclectic problematic, 3 May 1944 Racism-Turanism case will be examined by taking the center. The first is the ideological coordinates of informal Turkish nationalism, which develops conceptual, theoretical and actual objections to Kemalist nationalism. Secondly, in line with its position on nationalism of the era of political power is the position taken by the intellectuals in Turkey. In this context, “historical comparative research method” was used as a method to understand the historical, social and political change of Turkish nationalism together with its actors. However, by analyzing the

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK- TURANCILIK DAVASI

discourse of the actors of the period regarding the case of racism and Turanism on 3 May 1944, the process of differentiation and differentiation in Turkish nationalism will be tried to be determined.

Key words: Nationalism, Turanism, Intellectual Class

1. GİRİŞ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE METOT

Milliyetçiliğin tanımlanmasında ve anlaşılmasındaki en büyük çıkmaz, her toplumun kendi dinamiklerine matuf bir şekilde ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla, milliyetçilik bütün coğrafyalarda aynı düşünce, üslup ve usule müstenit bir eylem pratiği ortaya koy(a)maz. Bu husus, Benedict Anderson, Ernest Gellner ve Anthony Smith gibi milliyetçiliğe farklı teorik yaklaşımlar içerisinde olan düşünürler tarafından vurgulanmıştır. Bu noktada, ulusal kimliğin anayasal bir zeminde tanımlandığı sivil-iradi milliyetçilik; ırk, etnisite ve dil üzerinden tanımlanan etnik-organik milliyetçilik; panist eğilimlerle hareket eden revizyonist (irredanist) milliyetçilik; eşit milletler düzeni bağlamında liberal milliyetçilik gibi bağlı bulunduğu coğrafyanın ve toplumun koşul ve dinamiklerine göre milliyetçiliğin farklı görüntüleri mevcuttur. Bununla beraber, Türk milliyetçiliğinin önemli düşünürlerinden Erol Güngör de milliyetçilik düşüncesinin tek bir sosyolojik ya da felsefi bir doktrin çerçevesinde izah edilemeyecek çeşitlilikte olduğunu ifade etmiştir (1980: 9):

“Her memlekette milliyetçilik o memleketin kendine mahsus şartları içinde gelişmiş ve bir memlekette aldığı şekil çok defa bir başka yerdekiyle ihtilaf veya tezat halinde görünmüştür. Mesela Arap sosyalizmi Arap milliyetçiliğinde önemli bir unsur olduğu halde Türkiye’de sosyalizm, milliyetçiliğin karşısında bir antitez durumundadır.”

Milliyetçiliğin bu çeşitliliği, aynı ülkenin içerisinde farklı milliyetçilik ekollerinin de oluşmasına mahal vermiştir. Dolayısıyla çalışmanın kavramsal çerçevesi bağlamında ortaya koyulması gereken ilk husus, Türk milliyetçiliğine ilişkin tek tip bir tanımın yapılamayacağıdır. Bu bağlamda, Türk milliyetçiliği kendi içerisinde pek çok fraksiyonları ve ekolleri barındırmaktadır. Türk milliyetçiliğinin modern bir ideoloji olarak ortaya çıktığı zamandan bu yana

farklı bir takım ekolleri barındırmaktadır. Ayrıca, bu ekoller birbirinden bağımsız ve temassız olmamakla birlikte; birbirinden beslenmişlerdir. Örneğin, devlet merkezli Selanik ekolü ile toplum merkezli İstanbul ekolü birbirinden farklı iki damar olarak ortaya çıkmıştır. Bununla beraber Yusuf Akçura (2013: 99, 121, 174); Türk milliyetçiliğine ilişkin Dilde Türkçülük, Sanat ve Edebiyatta Türkçülük, Siyasi Türkçülük gibi farklı fraksiyonlardan bahsederken, Ziya Gökalp de (1969: 16-18) “Kavmi Türkçülük, Irki Türkçülük, Coğrafi Türkçülük, Harsi Türkçülük” gibi Türk milliyetçiliğinde ayrımlara gitmiştir.

Türk milliyetçiliğinin kavramsal kodlarının daha iyi anlaşılması bakımından ikinci önemli husus, dönemselliktir. Türk milliyetçiliğinde ortaya çıkan fraksiyonlar dönemin ilmi, politik ve sosyolojik atmosferinden bağımsız okunamaz. Dolayısıyla, döneme ilişkin kavram ve izahların yine kendi döneminde değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde milliyetçilik okumalarında anakronizm ve politik manipülasyonların yolu açılmaktadır. Örneğin; 1930’lu yıllarda ırk kavramı, millet kavramının ikamesi olarak kullanılmakta olup; ırk kavramına yüklenen anlam antropolojik olduğu kadar sosyolojiktir. Bununla beraber dönemin konjonktürü, Türkiye’de milliyetçilik anlayışları ile siyasal iktidar arasındaki ilişkiyi göstermek bakımından da önemlidir. Bir diğer tabirle, uluslararası ve ulusal konjonktür, Türk milliyetçiliklerinden hangisinin makbul hangisinin zararlı olduğuna ilişkinde siyasal iktidar tarafından bir belirlemenin yapılmasına mahal vermiştir. Örneğin; İkinci Cihan Harbi’nin Sovyetler Birliği’nin lehine dönmesiyle birlikte Türkiye’de Turancılık düşüncesi zararlı ve tehlikeli olarak yeniden gündeme taşınmış, temsilcileri 3 Mayıs 1944 Irkçılık ve Turancılık davaları kapsamında siyasal iktidar tarafından tevkif edilmiş, daha sonrasında yargılanmışlardır.

Üçüncü husus ise, Türk milliyetçiliğinin eklektik yapısıdır. Dolayısıyla Türk milliyetçiliği ekolleri, dönemin konjonktürü bağlamında sosyalizmin, muhafazakârlığın ve batıcılığın renk ve tonlarına göre şekillenmiş ve farklı istikametler matuf olmuştur. Örneğin, resmi ideoloji için, milliyetçilik behemehâl bir medeniyetçilik

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK- TURANCILIK DAVASI

gayesi olarak telakki edilirken; batılılaşma yolunda bir merhale olarak addedilmiştir. Mamafih, tarih okuması, coğrafya tasavvuru ve kültür telakkisi de medeniyetçilik gayesi zemininde şekillenmiştir. Buna mukabil; milliyetçiliğin gayrı resmi damarının tarih, kültür ve coğrafya telakkilerinden daha geleneksel tonlar görülmektedir. Bu husus, resmi ideolojiye karşı Türk milliyetçiliğinde muhtevasının muhafazakârlıkla doldurulduğu bir milliyetçilik ekolünün ortaya çıkmasına mahal vermiştir.

Son olarak, Türk milliyetçiliğini açıklarken istifade edilen milliyetçilik kuram ve tipolojileri yetersiz kalmaktadır. Türk milliyetçiliğindeki ekoller için, sivil ya da etnik; batılı toprağa bağlı ya da doğulu organik; Fransız ekolünden mülhem ya da Alman romantizmi tesirinde gibi izahlar her zaman için geçerli olmamaktadır. Bir ekolün içerisinde soy vurgulu etnik-organik ve batılı toprağa bağlı sivil milliyetçiliğin yoğunluğu farklı tonlarda kendisini gösterebilir. Örneğin; erken Cumhuriyet döneminde resmi milliyetçilik, özellikle 1924 anayasasında Türklüğü hukuki ve anayasal bir çerçevede tanımlarken; 1930'lu yıllarda etno-seküler bir yapıya bürünmüştür. Lakin resmi milliyetçiliğin etno-seküler vurgusu, ırkçı ve şoven anlayıştan ziyade; dönemin hâkim bilim paradigması doğrultusunda daha çok medeniyetçilik perspektifine oturtulmuştur.

Bu çalışmada, Türk milliyetçiliğinin tarihsel, toplumsal ve siyasal değişimini anlamak ve bu dönem içerisinde aktörlerin fikri ve siyasal olarak konumlarını belirlemek adına “tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemi” kullanılmıştır. Özellikle bir dönemin politik atmosferi içerisinde gelişen fikir akımlarının, dönemde hâkim olan paradigma zemininde düzenlenme biçimi, inanç ve değerlerin genel örüntüsünü anlamak adına bu metot tercih edilmiştir. Bu bağlamda, tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemi, toplumsal ve siyasal değişimleri anlamak ve neticesinde ortaya çıkan sonuçların bileşimlerini saptamak açısından önem arz etmektedir (Neuman, 2014: 604-605, 613). Çalışmada aynı zamanda, dönemin aktörlerinin söylemleri üzerinden 3 Mayıs 1944 İrkçılık ve Turancılık davası ve Türk milliyetçiliğindeki farklılaşma ve ayrışma süreçleri analiz edilecektir.

Bu çalışmada, birbirini etkileyen iki ana sorunsal üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi, erken Cumhuriyet döneminde devlet eliyle şekillenen resmi milliyetçilik ile resmi milliyetçiliğe kavramsal, teorik ve fiili itirazlar geliştiren gayri resmi milliyetçilik anlayışının gerilimi ve yol ayrımıdır. İkincisi ise, bu gerilim ve yol ayrımı esnasında, siyasi iktidarın milliyetçiliğe çizdiği yeni çerçeve ve bu çerçeveye göre milliyetçi düşünürlerin aktör olarak konumlandığı yerin tespiti. Bu bağlamda, hem Türk milliyetçiliğinde fikri farklılıklar ile fiili yol ayrımının hem de iktidar-aydın ilişkisi bakımından Türk milliyetçiliğinde devlet dışı bir milliyetçi aydın zümresinin var olup olmadığının tespiti bakımından, “3 Mayıs 1944 İrkçılık ve Turancılık” davası incelenecektir.

2. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE RESMİ İDEOLOJİ HEGEMONYASI

Türk milliyetçiliği, tarihi pratikleri, politik referansları ve konjonktürel durumu itibariyle iki ana akımda kuramsallaşma içerisinde olmuştur. Bunlar; Selanik ekolü olarak da adlandırılan devlet merkezli milliyetçilik ile Rusya Türklüğünün çevresinde gelişen toplum merkezli milliyetçiliktir. Selanik ekolü, devletin yaşamış olduğu beka sorunsalını merkeze alarak, mevcut sosyolojiye odaklanmıştır. Fransa’daki milliyet sosyolojisinden ve milliyetçilik anlayışından beslenen Selanik ekolünün temsilcileri ise, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöndem gibi aydınlar olmuştur. Bu bağlamda, milliyetçilik anlayışında soy veya etnisite gibi nesnel unsurlardan ziyade gönül bağı ve bir arada yaşama iradesi gibi öznel unsurlar ön plana çıkmıştır. Selanik ekolünün mevcut sosyolojiye yönelimi, sorunların çözümünde gerçekliğe uygun bir pratiğin de ortaya koyulma gayretini beraberinde getirmiştir. Bu noktada Gökalp, millet kavramını, aynı terbiyeyi almış ve aynı kültürel tecrübe ve birikime sahip insan topluluğu olarak tanımlamıştır. (Gökalp, 1969: 22). Devlet içerisinde yaşayan toplum arasındaki gönül bağının kurulması için araç olarak da dil seçilmiştir. Lakin dilin milliyet sosyolojisi içerisindeki yeri, “maziden ziyade bugüne” yönelik olmuştur. Dolayısıyla, Selanik merkezli “Yeni Lisan” hareketi, konuşulan Türkçe’nin tespitiyle işe koyulmuştur. Onlara göre; Os-

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇİLİK- TURANCILIK DAVASI

manlı'nın saray dili halk tabanından yoksundu ve devlet içerisindeki farklılıkların bir potada eritilmesi Türkçe'nin ıslahı ile mümkündü (Gökalp, 1969: 14). Türklük kavramı bu bağlamda, Devlet-i Aliyye'nin sınırları içerisinde Türk örf ve terbiyesiyle yetişmiş ve kendisini Türk addeden bir zemine oturtulmuştur. Bu tanım aynı zamanda, Devlet-i Aliyye'deki kopuşu engelleme kaygısının da izdüşümü olmuştur. Mamafih, Balkanlar'daki ayrılıkçı ve etnisist hareketler nazar-ı dikkate alındığında, Selanik ekolü, "sivil (civic) milliyetçilik" anlayışından beslenmiştir. Bu noktada, devlet çatısı altında anayasal bir kimlik ve coğrafya ağırlıklı bir milliyetçilik ortaya koyulmuştur. İstanbul kökenli Türkçülük hareketi ise, Rusya Türklüğünden mülhem, Ahmet Mithat, Mehmet Emin, Ahmet Hikmet, Yusuf Akçura, Akil Muhtar gibi aydınların öncülüğünde Türk Derneği çatısı altında gelişmiştir. Rusya Türklüğünün, Rus hegemonyasına karşı yürüttüğü varlık mücadelesi, İstanbul ekolünün daha soy vurgulu ve "panist" bir hareket içerisinde olmasına sebebiyet vermiştir (Gökalp, 1969:13). Bu bağlamda, Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı makalesinde Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikir akımlarını karşılaştırarak, Türkçülüğün diğer akımlara galebe çaldığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda, İstanbul ekolünün milliyetçilik telakkisi, tarihi ve soya dayalı şekillenmiştir.

Cumhuriyet Türkiye'sinin milliyetçilik anlayışı, bu iki ekolden de beslense de "ulus devlet" paradigması zemininde birbiriyle harmanlanmış ve kati çizgilerle ayrıştırılmayacak üç tür Türklük kategorisi ortaya koymuştur (Durgun, 2014: 73). Bunlardan ilki, 1921 ve 1924 anayasalarında tanımlanan toprağa bağlı Türklüktür. İkincisi, Osmanlı millet sisteminden mülhem, ülkedeki gayri Türk Müslüman çoğunluğun potansiyel Türk olarak kabul edildiği kimlik anlayışıdır. Bu noktada ayırım, gayr-i Türk ve gayr-i Müslim üzerinden şekillendirilmiştir. Türklük anlayışındaki üçüncü kategori ise, etno-seküler Türklük olmuştur. Özellikle dünya bilim anlayışında hâkim olan arkeolojik ve antropolojik çalışmalar, 1930'lardan sonra Türkiye'nin milli kimlik tanım ve kapsamına istikamet vermiştir. Anadolu coğrafyası üzerinden kadim yurt tasavvuru ortaya koyulurken, Türklüğün miladı ve hafızası Orta Asya köklerinde

aranmıştır. Gerek coğrafya gerekse de tarih yazımı, kültür ve dil politikalarını da etkilemiştir. Kemalist dönemin dil ve kültür noktasındaki istikameti, yeni bir “Türk Tipi” inşa etme üzerine olmuştur. Bu noktada sınıf kaynaşmasına dayanan halkçılık ile milliyetçilik bir tür el çabukluğuyla birleştirilmiştir. Yeni ve medeni Türk tipine ilişkin kültürel değişim, devlet merkezli ve devlet eliyle yürütülmeye çalışılmıştır. Mamafih, devletin resmi ideolojisine göre, milliyetçilik aynı zamanda topyekûn batılılaşma ve medeniyetçilik gayesine dönüşmüştür.

CHP'nin 1935 tarihindeki parti programında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkeleri medeniyet vurgusu üzerinden izah edilmiştir. 1935 programı ve tüzüğü aynı zamanda dilde sadeleşme politikalarının da bir yansıması olarak, yeni Türkçeyle kaleme alınmıştır.¹ Vatan kavramı, “Türk ulusunun eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerindeki eser ile bugün, üzerinde yaşadığı siyasal sınırlarla çevrelenmiş kutsal yurttur. (CHP Programı, 1935: 3)” şeklinde tanımlanırken, 1932 yılında Tarih Kongresi'nde benimsenen Türk Tarih Tezi'nin kadim ve medeni Anadolu yurduna atıf yapılmıştır. Yine parti programında, cumhuriyetçilik, halkçılık, ulusçuluk, devrimcilik, devletçilik ve laiklik Kemalizm adı altında resmi ideolojinin temel unsurlarını teşkil etmiştir. Bu noktada, milliyetçilik, “ilerleme ve gelişme yolunda ve arsiulusal (evrensel) değerlerde ve ilgilere Türk sosyetesinin, çağdaş uluslarla yan yana ve bir uyumda yürümek...” olarak izah edilmiştir (CHP Programı, 1935: 7). Bu noktada, miladi devirlerin öncesinde Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin, sahip olduğu medeni vasıflarla dünyaya ve bilime yön veren medeniyetler (Sümer, Hitit vb.) inşa ettikleri, bu vasıfların vehbi yani kalıtımsal olduğu kabulüyle Türklerin yeniden medeni toplumlar arasında saygın bir yere sahip olması gerektiği, milli ülkü olarak benimsenmiştir. Medeni Türk tipi, aynı zamanda Anadolu coğrafyası içinde Türkleşmeyi de beraberinde getirmiştir (Durgun, 2014:77-79).

¹ Örneğin Türkiye Büyük Millet Meclisi yerine Kamutay, yürütme veya icra makamı yerine yürütüm, Genel Başkanlık Divanı yerine Genbaşkur gibi kelimeler tercih edilmiştir (CHP Tüzüğü, 1935: 40-45).

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK- TURANCILIK DAVASI

Erken Cumhuriyet döneminde devlet, yeni rejimin siyasi ve ideolojik kodlarını teşkil etmek noktasında Türk Ocakları'yla beraber hareket etmiştir. Mamafih Türk Ocakları, aydın zümrenin toplandığı, sivil yönü güçlü bir teşkilat olma vasıflarıyla beraber Cumhuriyet devrimlerinin de yürütücüsü konumunda olmuştur. Lakin 1930'lar da milliyetçiliğin medeniyetçilik ülküsünde bir merhale olarak telakki edilmesi, yeni Türk tipinin sosyo-kültürel kodlarının devletin kontrolünde yeni bir yapıyla temsil ve yürütülmesi fikrini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Türk milliyetçiliğinde alternatif ve sivil bir alan olan Türk Ocakları 1931 yılında kapatılmış, yerine medeniyetçilik ülküsüne matuf Halkevleri (1932) açılmıştır. Halkevlerinin kuruluşu, gerek Türk milliyetçiliğinin devlet tekelinde kontrolünün sağlanması gerekse de kültür ve dil alanlarında dönüşüm politikalarının yere aktarılması bakımından devletin sivil toplum örgütü işlevini görmüştür. Bununla beraber, Halkevleri marifetiyle müstakil bir sivil milliyetçilik hareketinin oluşmasının önü alınmıştır (Bilgin, 2018: 339).

3. RESMİ MİLLİYETÇİLİĞE KARŞI İDEOLOJİK İTİRAZLAR: TÜRKÇÜLÜK-TURANCILIK

Resmi milliyetçilik, sahip olduğu coğrafya tasavvuru ve tarih yazımıyla Batılı-seküler bir Türk kimliği inşa etme amacına yöneldiği daha önce belirtilmişti. Bu kimlik anlayışına yönelik itirazların temelinde, Türk kimliğinin dar Anadolu coğrafyasına sıkıştırılması ve Türk tarih yazımının ideolojik ya da yanlış bir şekilde ele alınması bulunmaktadır. Bora'ya (2017) göre (2017: 278-283), 1930-40'lı yıllarda gelişen ve resmi milliyetçiliğin karşısında kendisini konumlandıran Türkçülük anlayışının temel referans noktalarını, resmi ideolojiye meydan okuması, Kemalizm'i, Batı medeniyetine giriş çabalarını ve yeni kimliğin üzerine inşa edildiği tarih anlayışını eleştirebilme yeteneği oluşturmaktadır. Bu minvalde Türkçü ve Turancı aydınların belirtilen alanlarda yaptıkları eleştirilerini ve fikirlerini incelemek elzemdir.

3.1. Tarih Yazımı

Tarih, milletlerin hafızası olması hasebiyle kimlik inşasının en temel ögesi konumundadır. Türk milli kimliğinin inşasında da, resmi milliyetçiliğin ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin tarih yazımındaki rolü ehemmiyet arz etmekle birlikte Türk Tarih Tezi ve bu çerçevede ortaya koyulan coğrafi tasavvur belirleyici olmuştur. Bu noktada resmi milliyetçiliğin karşısında kendisini konumlandıran gayr-i resmi milliyetçiliğin ilk türü olan Türkçü-Turancı milliyetçiliğin tarih yazımı hususundaki fikirlerine bakmakta fayda vardır.

Resmi ideoloji, Türk Tarih Tezi aracılığıyla Türk tarihinin başlangıç noktasını Orta Asya olarak belirlemekle birlikte daha sonra gerçekleştiğine inanılan göçlerle insanoğlunun kurduğu tüm medeniyetlerin merkezine Türkleri yerleştirmiş ve Anadolu medeniyetleri vasıtasıyla Türklerin bu topraklarda otokton halk olduğunu iddia etmişti (Galip, 1932: 117-120; İnan, 1932: 41). Oysa dönemin sivil aydınları ve bunların kurguladığı Türkçülük anlayışının tarih telakisi oldukça farklıydı. Bu farklılıkların başında Türk tarihinin coğrafyaya değil, devlet nosyonuna dayalı olarak kabul edilmesi gelmektedir. Çünkü Türkler, tarih sahnesine Orta Asya'da çıkmalarına rağmen Ortadoğu, Avrupa, Avrasya ve Kuzey Afrika'da hüküm sürmüşler ve çok geniş bir alana yayılmışlardı. Tarih yazımına mekân üzerinden getirilen yaklaşım Batı düşüncesinin bir ürünüydü. Nitekim Fransa, Almanya veya İngiltere tarihine bakıldığında bu toplumlar aşağı yukarı mevcut topraklarında sürekli yaşamışlar ve tarih yazımında coğrafyayı ön plana çıkarmışlardı. Oysa Türkiye ilk etapta Horasan'da kurulmuş, daha sonra bu bölgenin kaybedilmesine karşın kazanılan Anadolu topraklarında mevcudiyetini devam ettirmişti (Atsız, 1948: 8).

Türk tarihine yönelik devlet merkezli bakış açısı, resmi ideoloji ve Turancılar arasındaki milliyetçilik yaklaşımında önemli bir ayrımı daha beraberinde getirdi. Bu ayrım, Türk tarihine bütüncül bakış açısıyla açıklanabilir. Daha önce resmi ideolojinin, Türk tarihine yönelik Batı medeniyeti ekseninde seküler bakış temelinden yaklaşması, İslamiyet'in kabulü sonrası Türk tarihinin göz ardı edilmesine, hatta Osmanlı döneminin ötekileştirilmesine neden olmuş-

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇİLİK- TURANCILIK DAVASI

tur. Buna karşın, resmi milliyetçiliğin karşısına kendisini konumlandıran yeni milliyetçilik tasavvuru, Türk tarihinin bir bütün olduğu kanısındaydı. Bu bütünlükten kastedilen husus, ne Osmanlı tarihçileri gibi Türk tarihini Selçuklulardan başlatmaktaydı, ne de resmi tarihçiliğin Türk tarihini Anadolu medeniyetlerine dayanırma düşüncesini paylaşıyorlardı. Bu bağlamda Türkçü-Turancı aydınların kurguladığı milliyetçilik anlayışına göre Türk tarihi, Orta Asya'da başlamaktadır ve en şaşıklı dönemlerini Osmanlı İmparatorluğu ile yaşadığı kabul edilmektedir. Doğal olarak devlet merkezli bakış açısı burada da devreye girmekte, Türk tarihinde Türk devletinin bir defa kurulduğu, daha sonra Batı ve Doğu Türkeli olarak ikiye ayrıldığı iddia edilmektedir. Bir kere kurulan bu devlette sadece hanedanlar değişmişti (Atsız, 2015: 30-40). Bu durum Türk tarihine yönelik yöntemsel yaklaşımlarında hatalı olduğunu işaret etmektedir. Çünkü Türk tarih yazımında hanedanlar ayrı devlet olarak gösterilmektedir, oysa bunlar sadece sülalelerdir, Türk devlet geleneğinde ise süreklilik bulunmaktadır. Bu sivil münevverlerin yaklaşımına göre aynı bakış açısıyla Avrupa tarihi yazılıydı, İngiltere tarihinin Anju, Tudor ve Stuart, Fransa tarihinin Kapet, Burbon, Orlean ve Napoleon devletleri şeklinde yazılması gerekirdi (Atsız, 1941: 3). Ancak Avrupa tarihine bakıldığında devletlerin tarihi görülmekte, hanedanların ise geçici olduğu belirtilmektedir.

Resmi ideolojinin karşısında kendisini konumlandıran Türkçü-Turancuların bütüncül tarih anlayışı, iki taraf arasındaki çatışmanın kaynağını da oluşturmuştur. Resmi ideoloji, inşa etmek istediği Batılı-seküler kimlik algısı doğrultusunda Osmanlı-İslam geleneklerini ve tarihini ötekileştirmişti (Durgun, 2010: 111). Bunun karşısında Türkçü-Turancı aydınlar, bütüncül ve devlet merkezli tarih yazımı anlayışı çerçevesinde, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki sürekliliğe vurgu yapmaktadırlar. Türkçü-Turancı aydınlara göre sırf inkılapçılık adına Osmanlı İmparatorluğu'nu inkâr etmek, maziye sövmek ve ötekileştirmek, deyim yerindeyse haramzadelik olarak görülmüştür (Atsız, 1969: 165). Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, gökten zembille gelmemiştir, Os-

manlı İmparatorluğu'nun devamıdır. Osmanlı ise İlhanlıların, İlhanlılar ise Selçukluların ve Selçuklular ise Harzemşahların devamı niteliğindedir (Atsız, 2015: 64-65). Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nu hafızalardan silmek adına Türk tarihi ve devlet geleneğindeki sürekliliğin kesintiye uğraması, sivil aydınlar tarafından eleştirilmektedir.

Türkçü ve Turancı aydınların, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Türkiye'si arasındaki sürekliliğe yaptıkları vurgu, resmi ideolojinin dayatmasıyla unutulmak istenen ve karanlık çağlar olarak görünen Osmanlı tarihini yeniden kitlelere yayılması bağlamında Türkçülere mühim bir rol biçmişti. Bu münevverler arasında Hüseyin Nihal Atsız gelmektedir. Atsız, *Aşıkpaşazade Tarihi*'ni yeniden çevirmiş ve Osmanlı tarihini yeniden toplumla tanıştırmıştır. Aynı zamanda resmi ideoloji tarafından karalanan ve ağır eleştirilere tabi tutulan Osmanlı padişahlarına Atsız sahip çıkmış; vatan haini olarak görülen Sultan Vahdettin'e "Şanssız Padişah", kızıl sultan olarak isimlendirilen Sultan II. Abdülhamit'e ise "Gök Sultan-Ulu Hakan" diyerek² bütün Osmanlı padişahlarının çok değerli ve güçlü kişiliklere sahip olduğunu belirtmiştir (Atsız, 1942: 35-45). Ayrıca Türklerin, İslam tarihindeki eşsiz rolleri de dönemin sivil aydınlarının önemli bir vurgusu olarak görülebilir. Resmi ideolojinin seküler tarihçiliği karşısında Türkçüler, İslam adına 11. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar Hristiyan dünyası ile savaşan tek Müslüman topluluğun Türkler olduğu ve İslamiyet'in günümüzde Türkler vasıtasıyla hayatta kaldığını belirtmektedir (Atsız, 1964: 183).

Erken Cumhuriyet döneminde resmi ideolojiye karşı gelişen Türkçülüğün tarih yazımı konusunda getirmiş olduğu eleştiriler, Türk milliyetçiliği açısından bir dönüm noktasını oluşturması bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Bu dönüm noktası, Türkçü ve Turancı aydınların Osmanlı tarihine yaptıkları vurgu neticesinde geleneksel Osmanlı Türkçülüğünü Cumhuriyet sonrası Türk milli-

² Sultan II. Abdülhamit'le ilgili yazısının adı Gök Sultan (=Abdülhamit Han) adında olup, Ocak Dergisinin 11. Sayısında 11 Mayıs 1956 yılında yayımlanmıştır.

yetçiliği içine taşımalarıdır (Yaşlı, 2008: 6-7). Böylece, Soğuk Savaş'ın başlamasından sonra Türk milliyetçiliği içinde bu kulvar üzerinden resmi ideolojiye karşı gelişen ve Osmanlı-İslam dönemini daha fazla ön plana çıkartan Muhafazakar-Milliyetçilik tasavvuru gelişme zemini bulabilmiş, Türk milliyetçiliği ise kendi içinde çeşitlenmiştir.

3.2. Coğrafya Tasavvuru

Tarih yazımında olduğu gibi, mekân-coğrafya tasavvuru bakımından da sivil aydınlar ve resmi ideolojinin karşı karşıya geldiği görülmektedir. Resmi ideoloji, Milli Mücadele döneminden tevarüs edilen teritoryal hedefe sahip çıkmış ve Anadolu coğrafyasını, kimliğin ve tarih yazımının merkezine yerleştirilmişti. Bu minvalde, Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirtmiş olduğu üzere Panislamizm ve Pantürkizm tehlikeli akımlar/maceraperestlik olarak görülmüş, dış politika da bu yaklaşım üzerine inşa edilmişti. Zaten dış politika olgusu kimlik paradigmasıyla yakından ilgili bir alan olma hüviyetine sahiptir. Dış politika, içeride inşa edilen kimliğin dışarıdaki kodlarının oluşturulması (Saraçoğlu, 2013: 56) ya da kimliği ve ülke sınırlarını yeniden üreten söylem stratejileri (Campbell, 1996: 69) olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, Türk dış politikası, Atatürk'ün ünlü vecizesiyle "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" mottosuna dayalı olarak statükoculuk ve Batıcılık ilkeleri temelinde şekillenmiştir (Oran, 2011: 46). Türk dış politikasının bu iki ilkesi, yeni Cumhuriyet kimlik tasavvuruna uygun bir şekilde kadim Türk coğrafyası ve Osmanlı hinterlandına arkasını dönen, yüzünü Batıya çeviren ve Anadolu'yu kutsallaştıran bir yaklaşımın neticesinde zühur ettiği söylenebilir.

Resmi ideolojinin karşısında kendisini konumlandıran Türkçüler ise, Anadolu'yu referans alan mekân tasavvurunu sorunlu görmüşlerdi. Türkçü-Turancı aydınların, resmi ideolojinin mekân anlayışına karşı getirdikleri eleştirilerin temelinde, Türklüğün Anadolu coğrafyası üzerinden tanımlanması ve bu alana sıkışmak gelmektedir. Çünkü dönemin Türkçüleri, resmi ideolojinin karar vericilerinin aksine, cihanşümul bir devlet anlayışına sahipti. Bunun

merkezine ise Türk kimliğini yerleştirmektedirler. Dolayısıyla burada Turancılık kavramı, Türkçülerin coğrafya tasavvurunun en mühim yansıması olarak ön plana çıktı. Bu yaklaşım çerçevesinde Turancılık, Türkçülüğün nihai siyasi hedefi olarak görülmekte ve bütün Türklerin tek bir çatı altında toplanması siyaseti olarak tanımlanmaktaydı. Anadolu dışında kalan Türklerle yapılacak birliğin kültürel düzlemde ziyade siyasi olarak yapılması gerektiği Türkçüler tarafından dile getirilmekteydi. Daha önce de değinildiği üzere, resmi ideoloji Turancılığı maceraperestlik olarak görmekteydi. Oysa sivil aydınlara göre her macera kötü bir şekilde sonuçlanmak zorunda değildi, nitekim Atatürk'ün Samsun'a çıkışı da bir maceraydı ve başarıyla sonuçlanmıştı. Yine resmi ideoloji tarafından "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" anlayışı gereği Turancılığın, emperyalist bir politika olarak barışı ihlal edeceği düşünülüyordu. Buna karşın Türkçülere göre emperyalizm, sahip olunmayan toprakların sömürülmesi siyaseti olup, Turancılığın bu tanımla alakası olmadığı (Türklerin yaşadığı toprakların anavatana katılması) belirtmekte ve emperyalizmden ziyade irredentizm olarak görülmesi gerekir ki bu kavramın da makbul olduğu ifade edilmektedir (Atsız, 1992: 10-22). Barış konusunda da sert eleştiriler resmi ideolojiye karşı yapıldığı görülmektedir. Barış ve dostluk kavramlarını "afyon" olarak gören Türkçüler için savaşmak, büyük millet olmanın en temel kriteridir (Atsız, 1992: 32).

Türklerin farklı coğrafyalarda yaşamaları ve yine farklı dinlere inanmaları, sivil aydınlar açısından önem arz etmemekte, Türk kimliğinin bu birlik için yeterli olduğu tasavvur edilmektedir. Her ne kadar dinin temel referans olmaması, Türkçülük ile resmi ideoloji arasında bir benzerlik oluştursa da, Türklerin büyük çoğunluğunun Müslüman olması hasebiyle Turan kurulduktan sonra Müslüman olmayan Türklerin arasında İslamiyet'in yayılacağına Türkçüler tarafından belirtilmesi (Atsız, 1992: 38), iki taraf arasındaki farklılığı göstermesi bakımından önemlidir. Resmi ideolojinin Turancılığı, Türkçüleri yaftalamak ve ırkçılıkla özdeşleştirmek için kullanması karşısında, Türkçüler, bunu gurur duyulacak bir kimlik olarak görmektedirler. Yine de Turancılık, bütün Türkçü aydınların

paylaştığı ya da en azından temel hedef olarak gördükleri bir kavram değildir, zira Atsız için Turancılık Türkçülüğün en önemli ganesi (Sertkaya, 2014, Ercilasun, 2018) iken, Türkkan (1944) için Türkçülüğün uzak hedefidir.

3.3. Millet Tanımı

Modernizmin ürünü olan millet mefhumu, sosyal ve siyasal açıdan inşa edilen bir yapıya haizdir. Modern milletlerin neredeyse tamamı bir tasarım olarak siyasal ve sivil entellektüellerin şekillendirmesiyle ortaya çıkmıştır. Türk tarihinde bu olgu, 1923 yılında Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Kemalist elitler vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Bundan önce de belirtildiği üzere, resmi ideoloji Batılı-seküler bir Türk ulusu inşa etme amacına yönelmişlerdi. İlk etapta siyasi-vatandaşlık esasına dayalı bir kimlik anlayışı geçerliken, ilerleyen dönemlerde etnisist-seküler bir kimlik tasavvurunun dolayışına sokulduğu görülmektedir. Kimlik inşası ise tarih yazımı ve coğrafya tasavvuruyla gerçekleştirilmektedir. Türkçü-Turancı aydınların, bu alanlarda yapmış oldukları eleştirilere değinilmiştir. Bu eleştiriler çerçevesinde Türkçülerin millet mefhumuna yaklaşımı da, resmi ideolojiye nazaran farklılık arz etmektedir.

Millet mefhumu açısından Türkçü-Turancı aydınların resmi ideolojiye yönelik en önemli eleştirisi, soy esaslı yaklaşımların devlet uygulamalarında gerektiği kadar uygulanmaması ve buna aykırı bazı uygulamaların hayata geçirilmesidir. Aslında erken Cumhuriyet döneminde, resmi ideoloji karşısında kendisini konumlandıran ve çeşitli gruplara ayrılmış münevverler bulunuyordu. Bunlar, Türkçülük üst çatısı altında toplanmalarına rağmen farklı millet tasavvurlarına sahiplerdi. Bazıları din temelinde millet anlayışına yaklaşmakta, bazıları ise soy esasını geçerli saymaktaydı (Ertekin, 2009: 370-371). Ancak din temelinde millet olgusunun tanımlanması çabaları, konjonktürel nedenlerden dolayı zayıftı. Böylece, resmi ideolojinin millet anlayışı karşısında kendisini konumlandıran Türkçüler soy esaslı yaklaşımları ağır bastı. Ancak burada da mutabık kalınan bir millet tanımı olduğunu söylemek pek mümkün değildir. İkinci Cihan Harbi süreci esnasında, millet olgusu yerine ırk kavramının daha çok kullanılması, Türkçülükte de karşılaşılan

bir durumdur. Reha Oğuz Türkkın gibi düşünürler Türk tanımını biyolojik bağlamda ele alıp, kan ve ırk nosyonu temelinde yaklaşımlar geliştirirken (1944: 12); Hüseyin Nihal Atsız ırk kavramını daha çok kültürel bütünlük kapsamında kullanmış, ilk etapta Türk tanımını kan, dil ve dilek birliği olarak kurgulamış (1934: 57), daha sonra Türk soyundan gelmekle birlikte Türkleşmiş kişilerin de Türk milleti içinde tanımlanabileceğini belirtmiştir (1992: 55). Nihayetinde kesin olan şey, iki dünya savaşı arasında resmi ideolojiye meydan okuyan Türkçülerin, Osmanlı Türkçülerinden farklı olarak soy mensubiyetini daha çok önem vermiş olmaları ve Türk tanımını bu çerçevede ele almalarıydı (Ertekin, 2009: 348-351).

4. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 TÜRKÇÜLÜK-TURANCILIK DAVASI

4.1. Davanın Mahiyeti ve İktidarın Baskı Politikaları

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) İkinci Cihan Harbi'nin sonuna doğru Almanlara karşı kazandığı galibiyet, harbin seyrini değiştirmiş, hatta sonucunu belirlemiştir. Harp esnasında savaş dışı kalmaya çalışan Türkiye ise, harbin sonunda Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etse de uluslararası alanda yalnızlığa itilmiş ve özellikle milli sınırlarında Sovyet tehdidi ortaya çıkmıştır. Bu dönem yine, Türk milliyetçiliğinde kırılmanın aşikâr ve net bir şekilde ortaya çıktığı döneme tekabül etmiştir. Türk milliyetçiliğinde fikri ve fiili düzeyde yol ayrımının somutlaştığı hadise ise 3 Mayıs 1944 Irkçılık ve Turancılık davası olmuştur. Davanın sebebini oluşturan husus, dönemin Türkçü kalemlerinden Hüseyin Nihal Atsız'ın Başvekil Şükrü Saraçoğlu'na sahibi olduğu *Orhun Dergisi*'nde 16 Şubat 1944 tarihinde yazdığı açık mektuptur. Atsız (1997: 9-16) mektubunda, Sovyet yanlısı faaliyetlerin arttığı ve eğitim politikalarında milliyetçilik düşüncesinden uzaklaşıldığını ifade ederek devlet içerisinde komünizm faaliyetleri olduğunu iddia etmiştir. Atsız (1997: 20-25) 21 Mart 1944 tarihli ikinci açık mektubunda ise, eğitim bürokrasisi içerisinde yer alan Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav, Sadettin Celal ve Ahmet Cevat'ın isimlerini vererek, bu kişilerin komünist olduklarını ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından taltif edildiklerini ifade etmiştir.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK- TURANCILIK DAVASI

Atsız'ın kaleme almış olduğu iki açık mektup Sabahattin Ali'nin şikâyeti üzerine mahkemeye taşınmış ve 26 Nisan 1944 tarihinde Ankara'da ilk duruşması görülmüştür. Sabahattin Ali'nin açmış olduğu hakaret davasının ikinci duruşması ise 3 Mayıs 1944 tarihinde gerçekleşmiştir. Duruşma öncesinde ve esnasında, Türkçü gençler tarafından Ankara'da Atsız lehine ve komünizm aleyhine büyük bir nümayiş başlatılmış, davanın karar celsesi 9 Mayıs 1944 tarihine ertelenmiştir (Darendelioğlu, 1976: 41-43).³ Bu bağlamda, 3 Mayıs 1944 tarihi Türkçüler için komünizme karşı bir reaksiyon ve Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Turancılık ülküsüne yeniden sahip çıkma olarak milat teşkil etmiştir.

Davanın ertesi günü dava sona erdikten sonra Atsız, İstanbul'a dönmeye hazırlanırken tevkif edilmiştir. Devam eden süreçte Atsız'ın yakın çevresi de tutuklamalardan nasibini almış ve başta kardeşi Nejdet Sançar, Zeki Velidi Togan, Orhan Şaik Gökyay, Alparslan Türkeş olmak üzere yirmi üç Türkçü hakkında soruşturma başlatılmıştır (Darendelioğlu, 1976: 47).

19 Mayıs 1944'e gelindiğinde soruşturma ve tutuklamalara ilişkin devletin resmi duruşu da belirginleşmişti. Reis-i Cumhur İsmet İnönü, kutlamalar esnasında verdiği nutukta, ırkçılık fikrini milleti ayırıcı ve bölücü; Turancılık fikrini zararlı ve hastalıklı bir fikir olarak telakki ederek, bu fikirlerle iktidarın mücadele edeceğini belirtmiştir. Bununla beraber İnönü, iktidarının milliyetçilik çerçevesini anayasal zeminde çizmiş, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında herhangi bir coğrafyaya yönelik egemenlik haklarının olmayacağını kati bir şekilde ifade etmiştir. İnönü nutukta üç husus üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi, eğitim ve öğretimin Cumhuriyet rejiminin teminatı olduğu ve milli eğitim politikalarının Kemalizm üzerinde şekilleneceğidir. İkincisi ise, öğretmenlerin Cumhuriyet rejimine sadık ve bağlı olması, anayasal çerçevenin dışında

³ Dava neticesinde Atsız, Sabahattin Ali'ye hakareten dört ay hapis ve para cezası verilmiş; hapis cezasına çarptırılmış, hapis cezası tecil edilmiştir (Darendelioğlu, 1976: 44).

hareket edemeyeceğidir. Üçüncüsü ise, Turancılık faaliyetleri yürütenlerin gizli bir cemiyet halinde örgütlendiği ve anayasal rejimi yıkma saiki içerisinde olduklarıdır. (Maarif Vekâleti, 1944: 4-9)

Başvekil Şükrü Saraçoğlu da 29 Mayıs 1944 tarihinde Meclis bütçe görüşmelerinde yaptığı konuşmada “Her Türk gibi ben de Kemalist rejimin doğruluğuna ve sağlamlığına o kadar eminim ki” diyerek iktidarın fikri ve fiili olarak konumunu belirlemiştir. Bununla beraber, Atsız ve çevresindeki Türkçüleri için “rejimi yıkmak isteyen fesatçılar” ithamında bulunmuştur (Maarif Vekâleti, 1944: 10) Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ise, 26 Mayıs 1944 tarihinde yapmış olduğu konuşmada, eğitim politikalarında Kemalizm’i şiar edindiklerini ve Atatürk’ün yolundan sapmadıklarını ifade etmiştir. Eğitim camiası içerisindeki az sayıdaki muhalif Türkçülerin tasfiye edildiğini söylemiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 13-14). Aynı zamanda Hasan Ali Yücel, Maarif Teşkilatlarına gönderdiği tamimle, 19 Mayıs 1944 tarihli nutkunun 1944-45 eğitim ve öğretim yılında ilk, orta kademe ve Köy Enstitüleri’nde okutulmasını emretmiştir. Tamimde, öğretmenlerden Atatürk ve İnönü’nün düşünceleri çerçevesinde Kemalist ideolojinin tarih, kültür ve coğrafya telakkisine ve Cumhuriyet değerlerine ağırlıklı olarak yer verilmesi istenilmiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 21-24).

3 Mayıs süreciyle ilgili olarak iktidarın söylem ve fiili sadece bunlarla kalmamıştır. CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal, 7 Kasım 1944 tarihinde 3 Mayıs Irkçılık-Turancılık meselesiyle ilgili parti teşkilatlarına tamim göndermiştir. Tamimde, 3 Mayıs davasını açıklanırken, Reis-i Cumhur İsmet İnönü’nün 19 Mayıs 1944 tarihli nutkuna mesnet olarak Atsız ve diğer sanıkları, gençleri sokağa dökmek isteyen tahrikçi, ülke menfaatlerine zarar veren fesatçı ve maceraperest olarak nitelendirmiş ve parti teşkilatlarının dikkatli ve titiz olması salık verilmiştir (Maarif Vekâleti: 1944: 19).

4.2. 3 Mayıs Davasının Aydın Zümrede Yansıması

3 Mayıs 1944 davasının etkileri, aydın zümrede de kendisini göstermiştir. Bu noktada, Cumhuriyet, Ulus, Tasvir-i Efkâr, Tan, İleri, Tanin, Vakit vb. yayın organlarında dava, gündem maddesi olarak işlenmiştir. Ulus Gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, 7 Mayıs

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK-
TURANCILIK DAVASI

1944 tarihinde kaleme aldığı “Nizam Düşmanlığı Yaptırmayız” adlı yazısında, isim vermeyerek Atsız ve çevresinin kanun ve nizama muhalif bir şekilde hareket ettiğini, bu hareketin Romanya’daki Gardistlere benzer bir şekilde organize olduğunu ve gençleri tahrik ederek nifak ve anarşiye sebebiyet verebileceğini ifade etmiştir. Mafih, Atay, iktidarın buna karşı tedbir alacağını dillendirirken, “Kemalizm’in” Türk gençliğinin en doğru rotası olduğunu belirtmiştir. 9 Mayıs 1944 tarihli yazısında ise, Atay, Türk milliyetçiliğiyle ilgili temel çerçevenin CHP’nin programı olduğunu belirtmiştir. Yazısında Atatürk’ün Turancılık ile ilgili görüşlerine yer veren Atay, Turancılığın Osmanlı döneminde memleketi felakete sürüklediği gibi Cumhuriyet Türkiye’si için de bir tehlike arz ettiğini, ırkçı ve Turancı düşüncenin Anayasa prensiplerinin ihlal olduğunu ve milliyetçiliği şu şekilde ifade etmiştir:⁴

“İrkçılık ve Turancılık, Anayasa prensiplerinin zıddıdır. İrkçi ve Turancı, Cumhuriyet Halk Partisi’nde olamaz. İrkçiler ve Turancılar, milli birliğin ve Türkiye emniyetinin tehlikesidirler. Biz Türkiye Türkçüsü ve Türkiye istiklalcisiyiz.”

Falih Rıfki Atay, 13 Mayıs 1944 tarihli yazısında ise, ırkçılık ve Turancılık kadar sol düşünceye de geçit verilmemesi gerektiğini, sağ ve sol düşüncenin karşısında tek bir cephe olduklarını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, 21 Mayıs 1944 tarihli yazısında ise, Milli Şef’in nutkuna yer vererek, İnönü’nün yurdun üzerinde dolaşan kara bulutları dağıttığını ve memleketin rahat bir nefes aldığını belirtmiştir.⁵

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Nadir Nadi de 3 Mayıs hadisesini köşesine taşımış ve resmi ideolojinin çerçevesinde görüş ve kanaatlerini kaleme almıştır. 10 Mayıs 1944 tarihinde “Geçirdiğimiz

⁴ Falih Rıfki Atay’ın köşe yazılarının tamamı için bkz. “Nizam Düşmanlığı Yaptırmayız”, 7 Mayıs 1944, Ulus Gazetesi, s.1 (Ulus Basımevi); “İrkçılık ve Turancılık”, 9 Mayıs 1944, Ulus Gazetesi, s.1 (Ulus Basımevi).

⁵ Köşe yazılarının tamamı için bkz: “Biz Tek Bir Cepheyiz”, 13 Mayıs 1944, Ulus Gazetesi, s. 1 (Ulus Basımevi); “Cumhur Reisimizin Nutku”, 21 Mayıs 1944, Ulus Gazetesi, s.1 (Ulus Basımevi).

İmtihanlara Şaşırınlar” adlı yazısında 3 Mayıs’ta gerçekleşen Ankara nümayişinden gerekli derslerin çıkarılması gerektiğini ifade ederken, hadise ile ilgili iktidar sahipleri başta olmak üzere herkese vazifeler düştüğünü belirtmiştir. 19 Mayıs 1944 tarihli “Bizim realitemiz, bizim idealimiz” adlı yazısında ise Nadi, Türkiye’nin fikri ve siyasi olarak realitesinin CHP programı ve altı ok olduğunu dillendirmiştir. Bununla beraber Nadi, Türkiye milliyetçiliği çerçevesinde bir milliyetçilik telakkisi ortaya koymuştur (Maarif Vekâleti, 1944: 203-204). Nadi, 20 Mayıs 1944 tarihli “Türk Milletinin sesi” adlı yazısında, İsmet İnönü’nün 19 Mayıs nutkunu onaylarken, Türk gençlerinin yabancı ve zararlı ideolojilere karşı muhafaza edilmesi gerektiğini yinelemiştir.⁶

3 Mayıs davasına ve Ankara nümayişine en şiddetli ve sert tepkiyi gösteren yazarlardan biri de Asım Us olmuştur. Asım Us (25 Mayıs 1944: 1), Vakit Gazetesinde ele aldığı “Gizli Turan Cemiyeti şeklinde bir fesat şebekesi” adlı yazısında, Atsız ve çevresinin, Cumhuriyet rejimine suikast hazırlığı içerisinde olduğunu ve bunun için genç kitleleri kullandığını ifade etmiştir. Asım Us’un yazısında dikkat çeken hususlardan bir tanesi de, Atsız ve çevresinin komünist tehlikeyi bahane ederek bu tertibata giriştikleridir. Us, komünizm bahanesiyle rejime karşı tehdit oluşturan bu örgütün “İrkçilik ve Turancılık” davasıyla deşifre olduğunu belirtmiştir. Ethem İzzet Benice ise, 9 Mayıs 1944 tarihinde Son Telgraf Gazetesinde “İdeoloji bahsi üzerinde fikir hürriyeti tanımıyoruz” başlıklı yazısında, ülkenin her türlü iktidar ve kaynaklarıyla tam bir birlik ve milli bütünlük içerisinde olduğunu, rejime ve Kemalist ideolojiye sadık ve bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber, Ankara nümayişinin, gizli bir tertibin ürünü olduğunu, Kemalist ideolojiye taarruz ve düşmanlık göstermediği süre içerisinde fikir hürriyetlerine saygılı olduklarını belirtmiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 138-141).

Halkevlerinin yayım organı olan Ülkü Dergisi de hadiseyi ele alarak, milliyetçilik düşüncesinin en doğru ve açık adresini CHP

⁶ Nadir Nadi’nin köşe yazıları için bkz. “Geçirdiğimiz İmtihanlarda Şaşırınlar”, 10 Mayıs 1944, Cumhuriyet Gazetesi, s.1; “Türk Milletinin Sesi”, 20 Mayıs 1944, Cumhuriyet Gazetesi, s.1.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK-
TURANCILIK DAVASI

programı olarak göstermiştir. Ülkü Dergisi, resmi milliyetçilik dışında herhangi bir milliyetçiliğin yabancı ideolojiler kaynaklı olduğunu, memleket içerisinde fitne ve nifak çıkarmayı amaçladığını ifade etmiştir. İrkçılığın ve Turancılığın Türk ülküsü olamayacağını belirten Ülkü Dergisi, Türk ülküsünün en olgun halinin Kemalizm’de tecessüm ettiğini belirtmiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 56). Ülkü Dergisi, peş peşe yayınladığı yazılarda Turancılık fikrini zararlı ve nifak hareketi olarak görürken, “Türk Gençliği ve Tahrikçiler” adlı yazıda, Cumhuriyet rejimi üzerine titreyen bir iktidarın olduğunu ve Atsız’ın açık mektuplarında belirttiği hususları, dergi veya mecmualarda değil hükümet kanallarını kullanarak ifade etmesi gerektiğini belirtmiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 55).

“Milli Şefin Gençliğe hitabesi” adlı yazısında Hüseyin Cahid Yalçın (20 Mayıs 1944: 1), “İrkçilik ve Turancılık meseleleri yüzünden bütün memleketi kaplamış olan sinirlilik ve üzüntü, Milli Şefin ruhlara nüfuz edici sözleriyle silinip kalkmış oluyor.” sözleriyle Turancılığa karşı reaksiyon gösteren yazarlar arasında yer almıştır. Yalçın, “Milli şefin irşat ve ihtarları” adlı yazısında ise, ırkçılık ve Turancılığın Türkiye’ye zarar getireceğini ve bu hareketin yabancı tahriklerden nevezuhur ettiğini ifade etmiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 60). Yalçın (9 Mayıs 1944: 1), “Gençliğe mal edilmek istenen bir hareket hakkında” adlı yazısında ise, 3 Mayıs Türkçülerinin, Türkçülük adı altında faşizm sempatanlığı ve kışkırtıcılığı yaptığını belirtmiştir.

Tan Gazetesi yazarı M. Zekeriya Sertel, 8 Mayıs 1944 tarihinde kaleme aldığı “Beşinci Kol” adlı yazısında, 3 Mayıs davasını ve sürecini, İkinci Cihan Harbi atmosferi içerisinde milli birliğini koruyan Türkiye’de, milliyetçilik kisvesiyle bir “beşinci kol” faaliyetinin başlangıcı olarak nitelendirmiştir. Milliyetçilik düşüncesinin Atatürk ve CHP programı dahilinde anlaşılması gerektiği üzerinde duran Sertel, Atsız’ın açık mektuplarında komünist olarak ifade ettiği yazarları ise şu şekilde korumuştur (Maarif Vekaleti, 1944: 167-168):

“Türk milliyetçiliğine ırkçı ve emperyalist bir sıfat atfederek bu telakkinin dışında kalanları vatan hainliği ile ithama kalkmak

sadece memleket içinde ayrılık yaratman ve milleti birbirine katmak isteyen beşinci kol mensuplarına yaraşır bir harekettir.”

Sertel, 21 Mayıs 1944 tarihinde yayınlana “Cumhur Reisimizin gençliğe hitabesi hakkında” adlı yazısında, Turancıların örgütlü bir faaliyet içerisinde olduklarını, hatta kendilerine ait şifre, arma ve işaretlerinin olduğunu ifade etmiştir. Türkçülerin, komünizm düşmanlığı kisvesi altında, Türkiye’de faşist bir diktatörlük kurmayı amaçladıklarını belirten Sertel, Milli Şef’in ve iktidarın Türkçülere karşı aldığı tedbirleri desteklemiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 164-166).

Hakkı Nezib Beller de, İleri Gazetesindeki yazılarıyla 3 Mayıs hadisesini gündemine alan yazarlar arasında olmuştur. Beller, 8 Mayıs 1944 tarihli “Milli vicdanın duyduğu nefret” adlı yazısında “Türkiye’de bir parti vardır ve Türkiye’de Kemalizm hâkimdir. Milli vicdanın ve milli birliğin istediği budur, ebediyen de bu böyle olacaktır.” diyerek resmi ideoloji dışında yabancı zihniyetlerin ve fikirlerin tahribatlarına karşı sert tedbirlerin alınması gerektiğini ifade etmiştir. Beller 23 Mayıs 1944 tarihinde kaleme aldığı “Türk Gençliği ve Kemalizm” yazısında ise, “Türk için çıkar yol Kemalizm’dir” ifadesiyle Cumhuriyet rejimi ve Kemalizm için müteyak-kız olunması gerektiğini yinelemiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 127-130).

Akşam Gazetesi yazarı Necmettin Sadak ise, “On ikiye beş kala” ve “Gençliği koruyalım” adlı yazılarında, Komünizm ve beynelminelcilik kadar ırkçılığın da millete zarar verdiğini ve gençlerin bu iki rijit akımdan korunması gerektiğini ifade ederken Turancılığın karşısında kendisini konumlandırmıştır (9 Mayıs 1944: 1; 17 Mayıs 1944: 1). Sadak (21 Mayıs 1944: 1), “Milli şefin millete büyük dersi” adlı yazısında ise, ırkçılığın Türkiye’yi içerden; Turancılığın dışarıdan yıkmak istediğini belirtmiş ve Milli Şef’in 19 Mayıs nutkunun bu zararlı akımlara karşı uyanık ve tedbirli olması mahiyetinde Türk milletine büyük ders niteliği taşıdığını dile getirmiştir.

Tasvir-i Efkâr’da Milli Şef’in 19 Mayıs nutkunu köşesine taşıyan Peyami Safa, Cihan Harbi sürecine dikkat çekmiş ve bu süreçte,

itidalli ve dikkatli olunması gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda Safa, ırk ve sınıf ayrımları üzerinden ortaya çıkan tefrikaların ilmi ve fikri bir değeri olmadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda, İsmet İnönü iktidarının uluslararası buhran döneminde Türkiye'yi milli birlik içerisinde yönettiğini belirtmiştir (Maarif Vekâleti, 1944: 162).

4.3. İktidarın Karşısında Sivil Aydın İradesi: Türkçü ve Turancı Aydınlar

3 Mayıs 1944 İrkçılık- Turancılık davası sürecinde, medya ve aydın zümrenin kahir ekseriyeti, CHP ve Milli Şef İsmet İnönü'nün saflarında konumlanmıştır. Buna mukabil, davanın sanıkları, kendileri hakkında çıkan bu olumsuzlukların yanında dava sürecinde pek çok zorluklarla karşı karşıya gelmişlerdir. Bunlardan bir tanesi, kötü hapisane koşullarında (hücreler ve tabutluklar) tutuklu kalmaları ve bazı sanıkların işkence görmeleridir. Hatta 7 Eylül 1944 tarihinde İstanbul 1. Sıkı Yönetim Mahkemesi'nde görülen ilk duruşmada, sanıkların işkence meselesine ilişkin itirazlarına binaen davanın savcısı Kazım Alöç, yapılan muameleyi şöyle savunmuştur (Darendelioğlu, 1976: 149-150):

“Efendim, biz bunları huzurunuzda misafir olarak değil, hükûmeti devirmek isteyen vatan hainleri, katiller ve caniler olarak sevk ettik. Kendilerini Pera Palas otelinde oturtacak değildik. Bunları huzurunuzda Reisicumhur namzedi olarak da çıkarmadık. Onun için elbette her nevi zulmü görmüşlerdir ve göreceklerdir.”

Bunun yanı sıra, sadece dava sanıkları değil, sanıkların aileleri de bu süreçten etkilenmiş ve bir takım olumsuzluklarla yüz yüze gelmişlerdir. Örneğin; Nihal Atsız'ın eşi Erenköy Lisesi'nde tarih öğretmeni olan Bedriye Atsız, hiçbir soruşturma geçirmeden ve sebep belirtilmeksizin 13 Mayıs 1944 tarihinde vekillik emrine alınmış, 16 Mayıs 1944 tarihinde ise tutuklanmıştır. Benzer şekilde yine dava sanıklarından Nejdet Sançar'ın eşi Reşide Sancar, Balıkesir Lisesi'nde kimya öğretmeniyken 20 Haziran 1944 tarihinde vekillik emrine alınmış ve 20 Ekim 1944 tarihinde kendisine haber verilmeden Zonguldak Lisesi'ne atanmıştır (Sançar, 1947: 10-13).

Dava sanıkları, yaşamış oldukları bu tür olumsuzluklara rağmen mahkeme duruşmalarında inanç ve değerlerine ilişkin geri adım atmamışlardır. Bu bağlamda, kendilerine yönelik ırkçılık, Turancılık ve gizli örgüt kurma ithamlarına ilişkin savunmaları incelendiğinde sanıklar, gizli bir örgütlenme içerisinde olmadıklarını, ırkçılık yapmadıklarını ve Turancılığın milli bir ülkü olduğunu dile getirmişlerdir. Duruşmalar esnasında, savcı Alöç ile sanıklar arasında sert münakaşalar yaşanmıştır. Davanın sanıklarından Hüseyin Nihal Atsız, kendisine yöneltilen vatan haini suçlamasına karşı, “kimin hain kimin vatanperver olduğunu tarih tayin edecektir” derken, Turancılığın anayasada suç teşkil etmediğini ve Türk milletinin milli ülküsü olduğunu ifade etmiştir. Atsız, hâkimin, bütün dış Türkleri toplayarak bir devletin kurulması fikir ve kanaatini taşıyor musunuz sorusuna, “evet” cevabını vermiştir. Bununla beraber, Atsız, duruşma esnasında Türkiye’nin tam olarak Cumhuriyet rejimiyle yönetilmediğini belirterek İnönü iktidarını eleştirmiştir. Yine Atsız, Rusya ve komünizmin Türkiye için büyük bir tehdit olduğunu ifade etmiştir (Darendelioğlu, 1976: 156-160).

Davanın bir diğer sanığı Alparslan Türkeş ise, savunmasında Türklüğü bilinç, dil ve kültür meselesi olarak gördüğünü ifade etmiş ve ırkçılık suçlamalarını reddetmiştir. Türkeş, istikbalde bütün Türklerin birleşmesi ülküsüne inandığını belirtirken, Rusya’nın Türkiye’nin en büyük düşmanı olduğunu deklare etmiştir. Atsız ile münasebetinin sorulması üzerine Türkeş, gizli bir örgütlenme suçlarını reddetmiş, Atsız ile tarih ve kültür üzerine sohbetler ettiklerini belirtmiştir (Turgut, 1995: 62-65).

Zeki Velidi Togan, gizli cemiyet yapılanması içerisinde olduklarını reddederken, bunun emniyet tarafından kurgulanan bir hayal mahsulü olduğunu duruşmalarda belirtmiştir. Sovyetler Birliği ve Çin tehlikesine dikkat çeken Togan, Türkistan’da esaret altında yaşayan bütün Türkleri fark gözetmeksizin müdafaa ettiklerini, Türkler arasında birlik şuurunu husule getirmek istediklerini ifade etmiştir. Togan, “Türkistan Teavün Cemiyeti, Türkistan Gençler Birliği ve Türk Kültür Birliği derneklerini dönemin İstanbul Va-

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK- TURANCILIK DAVASI

lisi Lütfi Kırdar ve Memduh Şevket Esendal'ın bilgisi dâhilinde kurduklarını ve bu derneklerin zararlı bir faaliyet içerisinde olmadıklarını savunmuştur. Dava esnasında şahit olarak dinlenen Lütfi Kırdar, derneklerin Almanların eline esir düşmüş Türkistanlılara yardım amaçlı kurulmak istendiğini beyan etmiş, kendisinin de bu fikre olumlu baktığını ancak hükümete danışacağını ifade etmiştir. Lütfi Kırdar, derneklerin gizli bir maksat güdüp gütmedikleri sorusuna ise, "hayır, katiyen böyle bir şey hissetmedim" cevabını vermiştir (Darendelioğlu, 1976: 151-156).

Dava'nın bir diğer celsesinde, Nejdet Sançar savunmasını yapmıştır. Sançar; savunmasında, "Türk ırkını ve Türk topraklarını sevmek günahsa beni mahkûm ediniz bundan övünç duyarım" derken, Turancılığın anayasaya aykırı olmadığını belirtmiştir. Sançar'ın dinlendiği duruşmada, öğrencileri Muharrem Ergin, Mehmet Taylan, İhsan Koloğlu ve Mehmet Külahlıoğlu, Sançar lehine şahitlik yapmıştır. Şahitler, Sançar'ın kendilerine milli tarih ve kimlik bilincini aşıladığını ifade ederek hocalarına karşı isnad edilen bütün suçları reddetmişlerdir (Darendelioğlu, 1976: 171-172).

Davanın diğer sanıkları da Turancılık fikrinin milli birliği ve bütünlüğü bozucu bir düşünce olmadığını savunurken, gizli bir örgüt faaliyeti içerisinde oldukları iddiasını reddetmişlerdir. Bununla beraber, Türkiye dışında yaşayan Türklerle ilgilenmenin milli bir vazife olduğunu ve Rusya'nın hem Türkiye hem de tarihi Türk coğrafyasında yaşan diğer Türkler için büyük bir tehdit olduğunu altını çizmişlerdir. Türkçü ve Turancı aydınlar, davanın kendilerini değil Türkçülük fikrini mahkûm etmek istenildiğini, kendilerinin öncelikle İnönü tarafından 19 Mayıs nutkuyla mahkum edildiklerini ifade etmişlerdir. Bilvesile, Türkçülüğün ve Turancılığın mahkûmiyetinin, Türkiye'de komünizm tehlikesine karşı direncin kırılması anlamı taşıdığını belirtmişlerdir (Darendelioğlu, 1976: 167-168, 173, 177; Darendelioğlu, 1961: 131-133).

5. SONUÇ

Türk siyasi tarihinde 3 Mayıs 1944 İrkçılık-Turancılık davası olarak anılan davalar silsilesinin sonunda Atsız ve Zeki Velidi Togan 10'ar yıl, diğer sanıklar ise muhtelif cezalara çarptırılmışlardır.

Karar, Askeri Yargıtay'a temyizle 25 Ekim 1945'te bozdurulmuş ve Türkçülerin davaları, 2 numaralı Sıkı Yönetim Mahkemesinde 26 Ağustos 1946 tarihinde yeniden başlamış ve 31 Mart 1947 tarihinde Türkçüler beraat etmişlerdir. Deliller ışığında Türkçülerin hükümet darbesi girişiminde olmadıkları, Turancılık fikrinin ise anayasal bir suç teşkil etmediği mahkeme kararında belirtilmiştir (Darendeli-oğlu, 1976: 182).

İrkçılık-Turancılık davasının, uluslararası boyutunu İkinci Cihan Harbi'nin Sovyetler Birliği lehine dönmesi oluştururken; Türkçü ve Turancı aydınların hükümet darbesi yapmak ve milli birliği bozmak isnatlarıyla bütün memleket sathında suçlanması, medya ve Kemalist aydınlar marifetiyle bunun duyurulması, Moskova'da herhangi bir etki yapmamıştır. Hatta Moskova, bunun bir göz boyama politikası olduğunu düşünmüştür (Özdoğan, 2001: 175-176). Bu yönüyle, Turancılığın suç sayılması ve Turancı aydınların yargılanma sürecini dış politikadaki gelişmelerden bağımsız okumamak gerekmektedir.

Bunun yanı sıra "İrkçılık- Turancılık Davası", Türk milliyetçiliğinin fay hatlarında bir kırılma yaratmıştır. Dolayısıyla Türkiye'de milliyetçiliğe ilişkin farklı bir siyasi ve sosyolojik istikamet ortaya çıkmıştır. Resmi milliyetçiliğin tarih, coğrafya ve milliyet tanımı tezlerine karşı ve alternatif olarak gelişen milliyetçilik, Osmanlı devri Türkçülük akımının devamı niteliğinde kendisini konumlandırmıştır. Bu bağlamda Türkçü-Turancı aydınlar, devlet-i ebed müddet davası olarak komünizm ve Rusya'yı, Türkiye ve bütün Türk dünyası için tehlike ve tehdit olarak görmüşlerdir. Bilvesile, antikomünizm, Türk sağının bütün ideolojik ton ve renklerinde Türkçülerin tez ve iddiaları doğrultusunda öteki olarak ilan edilmiştir. Bunun yanı sıra, Rusya'ya karşı düşmanlığın tarihi arka planında Osmanlı tarihine ilişkin referanslara yer verilirken, devleti koruma refleksi ön plana çıkmıştır. Komünizmle mücadele ise, milli ve dini değerlerin muhafaza edilmesi bağlamında tarihi/kültürel hafızanın yeniden canlanması, Selçuklu ve Osmanlı devirleriyle beraber Türk tarihinin geniş bir pencereden ele alınması ve bu yolla milli şuurun kuvvetlendirilmesi telakkisini beraberinde getirmiştir.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK- TURANCILIK DAVASI

Devletin bekası için mücadele, milli tarih ve coğrafya tasavvurunun bütünselliği ve milliyet tanımındaki gelenek terkibi, fikri olarak Türk milliyetçiliği ile Osmanlı dönemi Türkçülüğü ile fikri bir bağ kurarken; Demokrat Parti iktidarıyla birlikte milliyetçi derneklerin yeniden organize olması resmi ideoloji karşısındaki milliyetçiliğin aksiyoner yönünü kuvvetlendirmiştir. Bahusus, Türkçü ve Turancı kesim, fikri olarak Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Mehmet Emin Yurdakul gibi Osmanlı döneminin Türkçülerinden beslenirken, Sultan II. Abdülhamid başta olmak üzere Osmanlı padişahlarını ön plana çıkararak bir nevi Osmanlı ile Cumhuriyeti barıştırmak istemişlerdir.

Son olarak Turancılık fikri, farklı tanımlara matuf olsa da toplumunda tarih ve coğrafya şuurunu güçlendirmek ve toplumu komünizme karşı bilinçlendirmek adına milli moral ve motivasyon aracı olmuştur. Cumhuriyet sonrası Turancılık, ulus devlet paradigmasına karşı Türk tarihinde devletin cihanşümül yönünün nezuur etmesi bakımından da önem taşımıştır. Türk milliyetçiliğindeki yol ayrımı, gayr-i resmi Türk milliyetçiliğinin siyasal temsili noktasında da Türk siyasetine etki etmiştir. Bu bağlamda, 3 Mayıs İrkçılık-Turancılık davası, ideolojik ve kurumsal olarak Milliyetçi Hareket Partisi'nin (1969) kuruluşunun zeminini hazırlamıştır. Nitekim 3 Mayıs, Ülkücü/Milliyetçi camiada "Türkçüler ya da Milliyetçiler Günü" olarak anılmaktadır.

KAYNAKÇA

Akçura, Yusuf. (2013). *Türkçülüğün Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Atay, Falih Rıfkı. (7 Mayıs 1944). "Nizam Düşmanlığı Yaptırmayız", *Ulus Gazetesi*, s.1 (Say: 8176, Ulus Basımevi, Ankara).

Atay, Falih Rıfkı. (9 Mayıs 1944). "İrkçılık ve Turancılık", *Ulus Gazetesi*, s.1 (Sayı: 8178, Ulus Basımevi, Ankara).

Atay, Falih Rıfkı. (13 Mayıs 1944). "Biz Tek Bir Cepheyiz", *Ulus Gazetesi*, s. 1 (Sayı: 8182, Ulus Basımevi, Ankara).

Atay, Falih Rıfkı. (21 Mayıs 1944). "Cumhur Reisimizin Nutku", *Ulus Gazetesi*, s.1 (Sayı: 8190, Ulus Basımevi, Ankara).

Atsız, Hüseyin Nihal. (16 Temmuz 1934). "Türk Irkı=Türk Milleti", *Orhun*, 9. Sayı

Atsız, Hüseyin Nihal. (9 Ağustos 1941). "Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır?", *Çınaraltı*, I. Sayı.

Atsız, Hüseyin Nihal. (4 Aralık 1948). "Türkiye Tarihinin Meseleleri", *Yeni Sabah*.

Atsız, Hüseyin Nihal. (2015). *Türk Tarihinde Meseleler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Atsız, Hüseyin Nihal. (1969). "On Altı Devlet ve Uydurma Bayraklar", *Ötüken*, Sayı 5 (65).

Atsız, Hüseyin Nihal. (10 ve 17 Temmuz 1942). "Osmanlı Padişahları", *Tanrıdağ*, 10 ve 11. Sayılar.

Atsız, Hüseyin Nihal. (17 Nisan 1964). "İslam Birliği Kuruntusu", *Ötüken*, Sayı 4.

Atsız, Hüseyin Nihal. (1992). *Makaleler III.*, Baysan Yayınevi, İstanbul.

Atsız, Hüseyin Nihal. (1992). *Makaleler IV*, İrfan Yayınları, İstanbul.

Bilgin, Oğuzhan. (Aralık 2018). "Türk Milliyetçiliği Kemalizm Meselesi: Hegemonya, Asimilasyon, Mücadele", *Akademik Hassasiyetler*, C.5, S.10, ss. 331-360.

Bora, Tanıl. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Campbell, David. (1996). *Writing Security: United States Foreign Policy and Politics of Identity*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

CHP Tüzüğü. (Mayıs 1935). Dördüncü Büyük Kurultay, Ulus Basımevi, Ankara.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE YOL AYRIMI: 3 MAYIS 1944 İRKÇILIK-
TURANCILIK DAVASI

CHP Programı (Mayıs 1935). Dördüncü Büyük Kurultay, Ulus Basımevi, Ankara.

Darendelioğlu, İlhan E. (1961). Türkiye'de Komünist Hareketleri, Toprak Dergisi Yayınları, İstanbul.

Darendelioğlu, İlhan E. (1976). *Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga*, Oymak Yayınları, İstanbul.

Durgun, Şenol. (2010). *Modernleşme ve Siyaset*, A Kitap, Ankara.

Durgun, Şenol. (2014). *Ulus İnşası ve Milliyetçilik*, A Kitap, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican. (2018). *Atsız: Türkçülüğün Mistik Önderi*, Panama Yayıncılık, Ankara.

Ertekin, Orhangazi. (2009). "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları", Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, Cilt 4, İletişim Yayınevi, İstanbul, ss. 345-388.

Galip, Reşit. (1932). "Türk İrk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış", *Birinci Türk Tarih Kongresi Konferans Müzakere Zabıtları (İkinci Baskı)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, ss. 99-162.

Gökalp, Ziya. (1969). *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınevi, İstanbul.

İnan, Afet. (1932). "Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde", *Birinci Türk Tarih Kongresi Konferans Müzakere Zabıtları (İkinci Baskı)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, ss. 18-41.

Maarif Vekâleti. (1944). *İrkçılık – Turancılık*, Maarif Matbaası, Ankara.

Nadi, Nadir. (10 Mayıs 1944). "Geçirdiğimiz İmtihanlarda Şaşırınlar", *Cumhuriyet Gazetesi*, s.1-3. (Sayı 7089, İstanbul)

Nadi, Nadir. (20 Mayıs 1944). "Türk Milletinin Sesi", *Cumhuriyet Gazetesi*, s.1. (Sayı: 7099, İstanbul)

Oran, Baskın. (2011). "TDP'nin Kuramsal Çerçevesi", Ed. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 20-97.

Özdoğan, Günay Göksu. (2001). *Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Dönemi'nde Türkçülük 1931-1946*, Çev. İsmail Kaplan, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Saraçoğlu, Cenk. (Nisan 2013). "AKP, Milliyetçilik ve Dış Politika: Bir Milliyetçilik Doktrini Olarak Stratejik Derinlik", *Alternatif Politika*, Cilt 5, Sayı 1, ss. 52-68.

Sadak, Necmettin. (9 Mayıs 1944). "On İkiye Beş Kala", *Akşam Gazetesi*, s. 1 (Sayı: 9178, İstanbul).

Sadak, Necmettin. (17 Mayıs 1944). "Gençliği Koruyalım", *Akşam Gazetesi*, s. 1 (Sayı: 9186, İstanbul).

Sadak, Necmettin. (21 Mayıs 1944). "Milli Şefin Millete Büyük Dersi", *Akşam Gazetesi*, s.1 (Sayı: 9190, İstanbul).

Sertkaya, Osman Fikri. (2014). *Hüseyin Nihal Atsız*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Turgut, Hulusi. (1995). *Türkeş'in Anıları Şahinlerin Dansı*, ABC Yayınları, İstanbul.

Türkkan, Reha Oğuz. (1944). *Milliyetçilik Yolunda*, Müftüoğlu Yayınevi, İstanbul.

Us, Asım. (25 Mayıs 1944). "Gizli Turan Cemiyeti Şeklinde Bir Fesat Şebekesi", *Vakit Gazetesi*, s. 1 (Sayı: 9436, İstanbul).

Yalçın, Hüseyin Cahid. (9 Mayıs 1944). "Gençliğe Mal İstenen Hareket Hakkında", *Tanin Gazetesi*, s.1 (Sayı: 4454-249, İstanbul).

Yalçın, Hüseyin Cahid. (20 Mayıs 1944). "Milli Şefin Gençliğe Hitabesi", *Tanin Gazetesi*, s.1 (Sayı: 4454-260, İstanbul).

Yaşlı, Fatih. (2008). *Milliyetçilik ve Faşizm: Türkiye'de İrkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.